

LAIŠKAI

71

JULIJAI JANULAITYTEI

Leipcigas, 1903, gruodžio 4

4. XII. 1903 m. 12 val. nak[ties]

Brangi Julyte! Tavo laiškėlį gavau. Bjaurus dalykas su tuo kun. Prancišku[m]*: elgias kaip mažas vaikas, – nė pykti, nė juoktis. Mano teorija, kad įsimylėjusių laimę ypač namiškiai gadina, vis tankiau pildos. Bet spjauk ant jo pamokslų, ir gana! Jo klausyti – tai reikia palikti velniaižin kuo, tik jau ne inteligentu ir ne tokios priegtam formacijos, kokios esava mudu. Visiems įtikti sunku, o dviem dievam tarnauti dar sunkiau. Atsižadėti savo pažiūrų, savo darbo, savo ateities ir dar kokios ateities! argi apsimoka? Už mūsų pečių stovi tūkstantys, puikus darbas, jo vaisingos pasekmės ir mirtis su persitikrinimu, kad pragyventa nedykai, kad šis tas padaryta! Argi mums, inteligentams, gali būt nurodytoju koks ten kun. Pranciškus, kuris, išskiriant seminarijos sienų, daugiau nieko nematė, nieko nežino. Spjaut man ant to tvirtinimo, kad Aug[ustinas] pražuvo ir tu taip pražūsi. Taip, dėl retrogradų pražuvo, bet ne dėl darbo, ne dėl istorijos! Aš ant tavo vietos jam būčiau atsakęs: „Meluoji, Aug[ustinas] nepražuvo, Aug[ustinas] geriaus už visus mus padarė sau karierą, nes jis gyvena, o mes miegam; liet. judėjimas vieno Aug[ustino] neatiduočių už visus Lietuvos popus, pusę bajorų ir trečdalį kunigų. O, aš norėčiau būti ant jo vietos ir pasistengsiu!“ Taip reikėtų jam atsakyti. Kas čia per velnias, kiekvieną sykį ir visur vis Aug[ustino] pražuvimą visiems prikaišioja. O aš jam galiu prikišti šimtą kunigų ir kita tiek pritvinkusių ir ištvirkusių inžinierių ir daktarų, kurie nieko nedirba, tik pinigus piešia ir orą gadina. Nejaugi negalima ant galo nustoti save duoti už nosies vedžioti? Kam gi jis tau pinigus davė, jeigu dabar vis prikaišioja, – ir kaipgi neturi gėdos taip daryti?! Pasakyk jam, kad atiduosi, kaip tik bus galima: o ne, parduok savo kabinetą** ir atiduok tą prakeiktą skolą savo broliui, – tada nerūpės. Kabinetas greitai bus nereikalingas, – važiuosi į užsienius, – o paskui sugrįžę įsitaisysim. Nors pasakyk, kad jeigu jau taip tuos pinigus jis apgailėstauja, tai gali parduoti kabinetą ir jam atiduoti skolą. *Kiek tu jam skalna?* Už ką, už ką, bet už prikaišiojimus pinigų nežinau ką esmu gatavas padaryti. Apie kokį darbą klausi, ar pradėjau dirbti? Pas mane darbų pekla gyva, tik nė vieno nedirbu: tu jau labai greitai nori: Kražiai jeigu ir pasirodys, tai už 2–3 metų. Misliji, kad aš taip greit rašau, kaip tu apie moteris. Apie pinigus jau rašiau: kol kas užtenka ne tik man, bet ir mano draugui, kuris vėl jau pradėjo nuo manęs skolinti. Turiu kišenėje 20 markių (44 r.). – Be reikalo dėl tokių niekniekių verkei: pabalmatuos ir nustos. Kalbos apie tavo bedievystę ar nepaėjo tik iš mano tėviškės, nes ten buvai apsilankius: pasikarštavai, o bobelės turbūt ir nutvėrė už liežuvio. Bet spjauk, sakau, ant to. Kaipgi begali padėti Verutei, kad pati visai nebeuždirbi, o čia dar skola. Prieš šliūbą, ir aš pats žinau, kad reikės eiti išpažinties: nebijok, už virvės nereikės vesti, – pats nueisiu. Geriau savo savistovyste nesigirtum: jeigu ir yra, *tai iliuzija*, o ne savistovystė. Kai iškalbinėt, tai moka, o dėl ko gi jie tau rodos neduoda, kaip geriau ir greičiau pabaigti mokslą. Apie tai, kaip mudu apsivedę gyvensime, jau šimtą

* J. Janulaitytės brolis Pranas Janulaitis, kunigas, paskolinęs seseriai pinigų įsigyti dantų gydymo kabinetui, priešinasi J. Janulaitytės ir J. Biliūno santuokai.

** jis nebuvo parduotas, o netrukus abu maitino.

sykių sakiau: dėl ko jiems negaliu to pat atkartoti? Priežastis neturėjimo tavo praktikos, aš manau, ne kas kitas, kaip policija: mat bajorai, jos bijodami, tavęs po kratos nebelanko, – ot ir visa istorija. Tai nuo ko gi tu paskolinsi? Vis kalbi apie paskolinimą, bet nežinai dar, *ar kas skolins*. O čia dar Pranciškus su tais savo pinigais kaip katinas su pūsle: jeigu taip visi skolininkai prikaišios, tai džiaugtis nėra ko. Nuo ko gi tikies paskolinti, dėl ko nepasakai? Geriausia būtų kabinetas *parduot*, jeigu gerai pasitaikintų kupčius.

Tekstas iš rankraščio (LKL R, J. *Biliūnienės fondas*). Laiškas, 2 psl., trūksta pabaigos (?).

Publikuojama pirmą kartą (kai kurios laiško vietos panaudotos M. Lukšienės straipsnyje „Biliūniškas šypsnyš“, *Pergalė*, 1939, Nr. 4).

[...]

73

JULIJAI JANULAITYTEI

Leipcigas, 1903, gruodžio 6

6. XII. 1903 m.

Brangiausia mano Julyte! Tavo laiškely, 21. XI rašytą, gavau. Ar būsi nusiminus, ar ne – tas vis tiek nieko nepadės: be reikalo tik sau nervus gadinsi. Dėl to geriau nusiramink ir spjauk ant to. Ne tu keli vaidus, bet kun. Pranciškus, ne tu pyksti ant jo, bet jis ant tavęs – ir ne tik pyksta, bet ir kalbas leidžia. Dėl to jis bus priežastis nesmagumų tavo mamytei, o ne tu: ne tu ją užgausi, bet jis. Aš ypačiaiškai neverksiu nuo to, jeigu kun. Pranciškus nebus ant mūsų apsivainikavimo: kas nenori, gali nebūti, – niekas per prievartą jų neves arba su ašaromis neprašys; jie tuo savo atsinešimą parodys, o ne mudu. Jeigu tau kun. Juozapas davė pinigų ir tu jam už tai dėkinga turi būti, – tai tu, apsivainikuodama su manim, jį užgauni? Pas tave, Julyt, jokios saumeilės nėra. Aš mislijau, kad, nebūdami ant tavo apsivainikavimo, jie tave užgauna, o ne tu juos. Nuo tavęs tokios nuomonės nelaukiu. Ta nuomonė reiškia, kad aš taip tavęs nesmu vertas, kad savo apsivainikavimu su tavim užgaunu tavo gimines, žeminu tave jų akyse. O apie tai, ar neužgauna toks jų atsinešimas manęs, tu nesakai nė žodžio: jie tau labiau rūpi negu aš; jų užgavimas tau svarbesnis negu mano. „Tu, Joneli, gali būt užgaunamas, gali kentėti, bet aš negalėsiu pernešti, jeigu per tave arba mane bus užgaunami mano broliai, mano motina.“ Tokį išvedimą galiu padaryti iš tavo žodžių. O žodžiai – jausmų atbalsis. Dėl to dar apsimislyk, ar iš tiesų mane myli: gal tai iliuzija – daugiau nieko; o jeigu taip – padarytum didžiausią klaidą, su manim apsivainikavus. Aš tokios nereikalingos ir niekam nenaudingos aukos iš tavo pusės nenorėčiau. Galbūt tai ne meilė, bet prieprotis ir pasigailėjimas tik – daugiau nieko. O tuo tarpu gailėtis nėra ko: dvasiškai aš galbūt tvirtesnis nekaip tu misliji, – visa galiu pernešti, kaip daug jau pernešiau, – dar nepasikoriau. Dvasiškai aš galbūt tvirtesnis už tave: dėl to tau nėra ko manęs gailėtis. – Tu sakai, kad aš tik galiu visa padaryti, visa sulyginti. Sakai, kad parašyčiau kun. Pranciškui, kad aš ne toks, kaip žmonės sako, kad aš tikiantis, o ne bedievis. Teisybė, aš ir esmu ne bedievis. Bet kun. Pranciškui juk to neužteks, – jis reikalau – be jokios tiesos ant to, kad sekčiau kun. Pranciškaus et C° nurodymams, teorijoms, kad juos laikyčiau už šventą teisybę, kad veidmainiačiau, – juos, kurie, išskiriant seminarijos sienų ir scholastikos, nieko nematė. Matydama mane taip darantį, meluojantį, veidmainiaujantį, tikrai mane mylinti mergina su pasipiktinimu nususuktų nuo manęs ir ieškotų sau geresnio ir ne tokio mulkio. O tuo tarpu tu kaip tik to nuo manęs ir reikalauji. Apsimislyk rimtai, ar iš tikrų mane myli, kad taip lengviai siūliji man darkyti ir žeminti savo pažiūras, savo sąžinę, – tas pačias pažiūras ir sąžinę, už kurias tu mane galbūt ir pamylėjai. Ir kokia dar po to galėtų būt tarp mūsų

meilė? Tai būtų jau nebe meilė, bet prastas sągyvenimas pagal kun. Pranciškaus recepto. O tokio sągyvenimo aš nenoriu. Ant galo jeigu ir parašyčiau tokį laišką kun. Pranciškui, tas jo neužganėdins, o jeigu ir užganėdins, tai ne ant ilgo laiko. August[inas] ir išpažinties vaikščiojo, ir teisinis, ir veidmainiavo, ir poterius kalbėjo, o vienok jį už tokį pat bedievį skaito, kaip ir mane. Tas nieko negelbi. Visą gi gyvenimą būti naguose kokio ten kun. Pranciškaus aš ir nenoriu, ir negaliu, – ir aš turiu savo pažiūras, savo sąžinę! Gali pasakyti kun. Pranciškui, kad aš su juo sykiu kiaulių neganiau: ganiau kiaules, bet su kitais, – vienok ir su tais kitais savo sąžine ir savo pažiūromis neprekauju, jų aniems nepardavinėju. Dviem dievam tarnauti negalima, o juo labiau negalima visą gyvenimą veidmainiauti: tas būtų vis tiek, kaip ir išsižadėti amžinai savo pažiūrų, savo idealų, savo darbo. Nu, o to padaryti aš negaliu: perdaug žemai tu statai savo ir mano pažiūras, jeigu to nuo manęs reikalauji; aš nepadaryčiau to ir tada, jeigu per tai mudu būtume laimingi, būtume kuo geriausiam atsinešime su tavo namiškiais, nors nė tos laimės, nė to gero atsinešime tokiose sąlygose visai negali būti. Nors galbūt aš niekšys žmogus, galbūt mažai naudingas, bet visgi savo pažiūras ir idealus statau aukščiau, nekaip tu misliji. Dėl paturėjimo gerų atsinešimų su kun. Prancišku[m] et C° aš savo sąžinės neduosiu varžyti, savo pažiūrų nedarkysiu, darbo neišsižadėsiu. Pasakysiu daugiau: greičiau išsižadėsiu tavęs negu taip žeminti savo pažiūras arba jų išsižadėti, nes sakau tau: tik tada būtų geras atsinešimas kun. Pranciškaus et C°, jeigu aš visai išsižadėčiau savo pažiūrų, savo darbo. Tada būtų geras jų atsinešimas, bet tarp mudviejų negalėtų būt tada jokios tikros meilės, jokios tikros laimės ir jokios tikros naudos. Kun. Pranciškus savo laiške rašo: „...palikau kunigu ir iš to džiaugiuos, iš visų mano spėkų turiu ginti savo viešpatį, atmindamas, jog Jam atiduosiu skaitlių.“ Puiku! Aš matau, kad kun. Pranciškus turi savo pažiūras ir jas guodoja. Ir aš ne tik negaliu prieš tai nieko pasakyti, bet dargi negaliu atsigrožėti tokiais jo žodžiais, kuriuos apsireiškia jo persitikrinimas ir tvirtas noras sulig tų persitikrinimų gyventi. Bet užtai jis negali ir man užginti pasakyti: „Įgijau su tokiu vargu pažiūras, atradau sau idealą, iš kurio džiaugiuos neišpasakytai; iš visų mano spėkų ginsiu tą savo idealą, vardu jo dirbsiu kiek galėdamas, kad mirdamas galėčiau atiduoti skaitlių savo draugams, savo pranokėjams, o galbūt ir istorijai...“ Argi ne mano pridermė taip pasakyti? Juk jeigu kun. Pranciškui brangus jo idealas, kurį jis jau gimdamas atrado be jokio vargo, tai galbūt dar brangesnis man yra mano idealas, kurį aš su tokia dvasios kova, su tokiu vargu atradau dar visai neseniai! Vargais įgytas idealas galbūt dar brangesnis negu idealas, duotas motinos! Argi tu, Julyt, misliji, kad dvasiškai aš žemiau stovėsiu už kun. Pranciškų? Jeigu aš taip rėkinčiau ir žeminčiau savo idealus, tai ne tik kun. Pranciškus, bet visi vaikai turėtų tiesą spjaut man į fizionomiją ir išvadint nieksiu etc. Gailiuos net, kad aš aną laišką parašiau kun. Pranciškui, nors ten ir nėra nė veidmainiavimo, nė nusižeminimo. Tikėk man, Julyt, kad jokia būdu negalima padaryt taip, kad išeitų gerai, tai yra, kad tarp mudviejų ir kun. Pranciškaus būtų harmonija. Jeigu šiandien ir susitaikintume, tai neužilgo po to vėl išeitų nesmagumai – konfliktas: jis ne toks kvailas, kad nepamatytų to, kas yra. O juk su jo nuomonėmis aš negaliu sutikti. Nė vienas inteligentas, jei nenorės veidmainiauti, nesutiks su juo, kad valdžią davė dievas: tos nuomonės neprisilaiko daugybė ir kunigų. O juk jis jau tame atranda bedievystę. Tegul jis pasako, ar dievas davė dabartinę Prancūzijos valdžią, prieš kurią su tokiu įniršimu kovoja Prancūzijos kunigai? Ar tai dievo bus duota valdžia socialistiška, kada ji įvyks? O jeigu tos valdžios duotos ne dievo, tai kaipgi atskirti, kuri valdžia dievo duota, o kuri ne? Istorija parodo, kad kunigai dažnai kovojo prieš valdžią – argi jie bedieviai?! Nė aš, nė tu kun. Pranciškui neužginsiva nesakyti namiškiams apie mano bedievystę: čia jau jo dalykas. Bet per tai nusiminimą padarys ne aš, bet jis. Dėl to gi vieno nusiminimo rašyti jam su nusižeminimu laiškus, varžant savo sąžinę, – nenoriu, – nors jau vien dėl to, kad tas nieko negelbės, o kas bjauriausia – jis mano žodžiams gali netikėti: nu, o eiti pas jį išpažinties nenoriu. Kun. Juozapui laiško neparašiau ir kol kas nerašysiu: reikalinga žinoti, ką jis tau atsakys, – tada ir parašyti žinosisi ką, o dabar nežinau,

nuo ko pradėti: nejaugi kun. Pranciškų jam skųsiu?! Dėl to lauksiu, kol praneši, ką jis tau parašė: tik be išbraukimų, kokie padaryti kun. Pran[ciškaus] laiške (nors nežinau, ar tai jo, ar tavo darbas). – Pasirodo, kad mudviejų pažiūros ir idealai visai pigūs. Užtenka tik kun. Pranc[iškui] parašyt arba Jurgiukui paprašyt, – ir mudviejų idealai turi taikintis prie jų, mes turim nebeužsiimti, veidmainiauti, meluoti etc. Kaip sau nori, kun. Pranciškus taip pigiai savo pažiūrų neparduotų, – jis jų nemainytų nė ant kokių atsinešimų. O tuo tarpu tu reikalauji, kad aš tai padaryčiau. Neaukštai gi tu save ir mane statai, Julyt, visai neaukštai. O tie kompromisai tik mus žemina, daugiau nieko. Dėl to kun. Pranciškus su ironija ir prikiša tau savo laiške: „Jauteis negerai daranti, nes sakai nerodyti ir man apie tat nepasakoti“. Kaip matai, nors slapsteis, bet kun. Pranciškus dažinojo, – ir gana! Ir nieko, Julyt, tas slapstymasis nepadės, – jis tik žemina žmogų. – Tu sakai, kad nori ardyti tavo laimę, bet nepasakai: kas. Aš jau seniai esmu tos nuomonės, kad namiškiai meilės dalykuose savo patarimais nieko kita nedaro, kaip tik ardo įsimylėjusių laimę ir gyvenimą, – ypač jeigu dar tų patarimų klausyti. O tu, Julyt, – nepyk už atvirumą – labiau prilanki klausyti tų pritarimų negu rūpintis nesužeisti meilės jausmų, ypatos, jos saumeilės ir pažiūrų. Atmink dėl visa ko, kad laimė mūsų gyvenime ir labiausiai gryna ideališka meilė tarp mūsų prigulės ne nuo tų pritarimų, bet nuo to, kaip mudu užsilauksime sulig vienas kito: nuo to labai ir labai daug prigulės. Dar sykį tau atkartuju: tarp mudviejų ir tavo namiškių, ypač kun. Pranciškaus, harmonijos negali būti, nežiūrint ant visų kompromisų, kuriuos mudu ir galėtume daryti. Atmink ant mano svajonių ir darbo, kurio pasekmės ypatingam gyvenime gali duoti baisias pasekmes, – ir jeigu tas atsitiks, tavo namiškiai – nors kažin kaip būsiva dievobaimingi – visados skaitys mudu pražuvusiais, kaip ir August[iną].